

Ulusal Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of International Social Research
Cilt: 10 Sayı: 53 Volume: 10 Issue: 53
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581
http://dx.doi.org/10.17719/jisr.20175334126

SOSYO-EKONOMİK KALKINMADA SANAT ESERLERİ: AKSARAY İLİ GÜZELYURT (GELVERİ) İLÇESİNDE MİMARİ YAPILARDA GÖRÜLEN BİTKİSEL FİGÜRLÜ TAŞ BEZEMELER VE ANLAMLARI

ARTIFACTS IN SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT: HERBAL FIGURES OF STONE SCULPTURES AND THEIR MEANINGS IN ARCHITECTURAL BUILDINGS IN GÜZELYURT PROVINCE OF AKSARAY PROVINCE

Deniz GÜMÜŞ*
Gamze URAY**
Kudret Safa GÜMÜŞ***

Öz

Tarih öncesi çağlardan itibaren başta Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı olmak üzere birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Aksaray, Kapadokya bölgesinde yer alan kendine has tarihi ve kültürel yapısı ile dikkat çeken bir ilimizdir. Aksaray'ın bir ilçesi olan, Roma ve Bizans dönemine ait sivil ve dinî mimari yapıların en güzel örneklerinin bulunduğu Güzelyurt bu bağlamda dikkat çekmektedir. Tarih boyunca mimari yapılarda görülen bezemeler; içinde bulunduğu dönemin olanakları ile birlikte, duygu, düşünce ve inanışların somutlaştırıldığı bir araç olarak kullanılmıştır. Bezemecilik, insanlığın var olmasıyla birlikte başlamıştır. İnsanoğlunun duygu ve düşüncelerini herhangi bir nesne ile anlatma isteği, çok eski bir geçmişe sahip olmakla birlikte, her kültür içinde farklı bir üslupta kendini göstermiştir. Farklı medeniyetlere ev sahipliği yapmış olan Güzelyurt (Gelveri) yapılarında görülen taş bezemeler; o dönemde yaşamış olan toplumların siyasi, ekonomik, sosyo-kültürel, din ve inanışları hakkında bizlere değerli bilgiler sunmaktadır. İlçede, mimari yapılarda görülen bitkisel bezemelerin ne amaçla bu yapılarda bulunduğu ve ifade ettikleri anlam yönünden incelemeye değer bulunmuştur. Bu çalışma; tarihi dönemde yaşamış olan toplulukları, sosyo-ekonomik yönden incelemek, farklı kültürlerle olan etkileşimlerini ortaya koymak, anlamlandırmak ve yorumlamak açısından önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mimari, Bezeme, Bitkisel, Aksaray, Güzelyurt (Gelveri).

Abstract

Aksaray, which has hosted many civilizations since the prehistoric times, mainly Roman, Byzantine, Seljuk and Ottoman, is a province that draws attention with its unique historical and cultural structure in the Cappadocia region. Güzelyurt, which is one of the most beautiful examples of civil and religious architectural structures belonging to the Roman and Byzantine period, which is a district of Aksaray, draws attention in this context. Ornaments seen in architectural structures throughout history; together with the possibilities of the period in which it was found, has been used as a means by which emotions, thoughts and beliefs are embodied. Decoration is beginning with the existence of mankind. The desire to express the feelings and thoughts of human beings with any object has manifested itself in a different style in every culture, with a very old past. The stone ornaments seen in the Güzelyurt (Gelveri) constructions, which have been home to different civilizations; offers valuable information about the political, economic, socio-cultural, religious and beliefs of the communities that lived at that time. In the district, it was worth examining in terms of what the herbal beauties seen in architectural structures are for these purposes and what they mean. This work; communities that lived in the historical period; socioeconomic direction, revealing its interactions with different cultures, making meaning and interpretation.

Keywords: Architecture, Facade, Plant, Aksaray, Güzelyurt (Gelveri).

Giriş

Güzelyurt; insan topluluklarının yerleşik hayata geçmesiyle birlikte önemli bir yerleşim yeri olmuş, tarih boyunca siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel yönden güçlü olan büyük medeniyetlere de ev sahipliği yapmıştır. Bu tarihi süreçte birçok medeniyete kucak açmış olan Güzelyurt, birbirinden farklı kültürleri bir potada erittiği gibi farklı inançları da bir arada yaşatmayı başarmıştır. Hıristiyanlık dünyasının üç büyük azizlerinden biri olan Aziz Gregorius Teologos zamanında Güzelyurt'un ilk manastır hayatının yaşandığı yerlerden birisi olduğu bilinmektedir. İlk manastır hayatı, Aşağı Mahalle olarak bilinen ve tamamen kaya oyma yapılarının bulunduğu yerde başlamıştır. Daha sonraları birçok nedenle birlikte insan toplulukları, özellikle tarımla birlikte meydana gelen gelişmeler sonucu Yukarı Mahalle olarak bilinen ve günümüze kadar gelmeyi başaran yerleşim yerlerinin ortaya çıktığını görmekteyiz.

* Öğr. Gör., Aksaray Üniversitesi, Güzelyurt Meslek Yüksekokulu, Geleneksel El Sanatları, denizgumus@aksaray.edu.tr

** Öğr. Gör., Aksaray Üniversitesi, Güzelyurt Meslek Yüksekokulu, Mimari Dekoratif Sanatlar, karamangamze3@gmail.com

*** Okt., Aksaray Üniversitesi, Şereflikoçhisar BC Meslek Yüksekokulu, kudretsafagumus@aksaray.edu.tr

Güzelyurt'un asırlarıdır önemli bir dinî merkez olmasından dolayı toplumsal yapı ve kültürel unsurların din ile iç içe olduğu gözlenmektedir. Bir toplumun kültürü, onun kendine özgü yapısından, inançlarından ve değerlerinden oluşur. Toplumun içinde var olan dinin kendine ait bir kültür oluşturması ile birlikte insanoğlu bu dini kültürün bir parçası olarak içinde doğar, büyür ve gelişir.

Kültür, bir toplumun öz benliğidir. Toplumsal gelişim süreci içerisinde gelecek kuşaklara aktarılan maddi ve manevi öğelerin bütünüdür. Bu öğelerin içinde yer alan dini inançlar manevi kültürün en önemli ögesini oluşturur.

Dini inançların içinde yer alan simge ve semboller, soyut fikirleri ve kavramları temsil etmek için kullanılmıştır. Bazen figür bazen rakam bazen de renkler olarak karşımıza çıkan bu semboller, bir düşüncüyü temsil etmektedir. Semboller, manevi gücü içinde barındıran bir ifade aracı olarak da tanımlanabilir. Tarih boyunca sembollere, ait oldukları toplum içinde birçok anlam yüklenmiş ve bu anlamların her biri sanatsal bir boyuta taşınmıştır.

Çalışma; Güzelyurt'ta bulunan mimari yapıların, özellikle dış cephelerinde yer alan bitkisel figürlü taş bezemeler odaklıdır. Mimari yapılarda görülen bitkisel figürlü taş bezemelerin beslendiği düşünce yapıları, düşüncenin mekâna yansımaları ve Hıristiyan dini açısından anlamları ele alınmıştır. Daha önceleri kaya oyma yapılarda hayatlarını sürdüren bu topluluklar, tarımsal faaliyetlerin başlaması ve buna paralel olarak refah seviyelerinin yükselmesi ile yığma taş yapılara geçiş yapmış, duygu, düşünce, inanç ve kültürlerini bu mimari yapılara yansıtmışlardır. Bu bağlamda, ekonomik gelişmeler, dini inançlar ve sanat, insan davranışlarını etkileyen önemli bir güç haline gelmiştir. Söz konusu durum dikkate alındığında; din, sanat, kültür ve ekonomi arasında kuvvetli bir bağın olduğu sonucuna ulaşılabilmektedir.

Anadolu; Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarını birbirine bağlayan önemli bir geçit konumundadır. Bu özelliğinden dolayı, kıtalar arası geçiş sırasında kavimlerin göç ettiği bir yol olma dışında, bazı uygarlıkların yerleşip büyüdüğü önemli bir coğrafyadır. Tarihin her döneminde farklı uygarlıklara ev sahipliği yapmış olan ülkemizde bu uygarlıklara ait olan kültürel izler, farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Çalışma; mimari yapılara yansıyan kültürel izler, toplumların birbirleri ile olan ilişkileri, yaşam içerisindeki konumları, değerleri daha birçok özellikleri nedeniyle tanıtılması korunması ve gelecek kuşaklara en iyi şekilde aktarılması gereğinin bir tezahürüdür.

1. Aksaray İlinin Tarihçesi

Aksaray İli Neolitik çağdan günümüze kadar farklı medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır. Asur, Frig, Lidya, Medler, Pers, Kapadokya Krallığı, Roma, Bizans, Selçuklu Osmanlı gibi birçok uygarlığa kapılarını açan Aksaray, Anadolu'daki en eski yerleşim yeri olma özelliği göstermektedir (Anonim, 1982-83:6235-6238). Bölge olarak Aksaray; Nevşehir, Niğde, Kayseri ve Kırşehir illerinin kapladığı alan olarak bilinir. Kapadokya bölgesinde yer alan Aksaray; İhlara Vadisi, İpek Yolu, Tuz Gölü, Hasan Dağı, antik kentleri, tarihi yapıları, yeraltı şehirleri, termal merkezleri ve kültürel zenginlikleri ile dikkat çeken ender şehirler arasında yer alır.

Fotoğraf 1: Eski Fotoğraflarda Aksaray.

(Ahmet Çamlı, Aksaray Eski Fotoğrafları, 13.01.2017, www.aksaray.com.tr)

Aksaray ve çevresinin tarihi, çevresindeki höyüklerde yapılan kazılar ve buluntulara göre Neolitik Dönem'e kadar inmektedir (Anonim, 1982-83:6173-6233). Antik Dönem'de "Garsaura" adıyla tanınan şehrin, M.Ö. 3000 yıllarında önemli Hitit merkezlerinden "Kursaura" ile aynı yer olduğu kabul edilmektedir. Son Kapadokya Kralı Archelaos tarafından yeniden kurularak krallığın başkenti yapıldıktan sonra "Archelais" adı ile anılmaya başlamıştır (Ramsay, 1897:314). Kapadokya Kralı Archelaos şehre büyük önem vermiş ve geliştirmiştir. Şehrin Roma İmparatorluğuna geçmesinden sonra, Roma İmparatoru Cladius zamanında şehir Roma kolonisi olmuş ve adına "Colonia Archelais" denilmiştir (Şimşirgil, 2016:169). Aksaray 1077 yılında Anadolu Selçuklu Devleti topraklarına katılmış ve II. İzzeddin Kılıç Arslan tarafından 1170'de saray, askeri meskenler, camiler, medreseler, hamamlar, zaviyeler, han ve çarşılar yaptırılarak yeniden kurulmuştur (Turan, 1984:233).

2. Güzelyurt (Gelveri) Tarihçe

Aksaray iline bağlı olan Güzelyurt (Gelveri), Kapadokya bölgesinin güneybatısında, Hasan Dağı'nın kuzeydoğusunda yer almaktadır. Yapılan araştırmalar yörenin, prehistorik devirlerden bu yana bir yerleşim yeri olduğunu göstermektedir.

Güzelyurt'un 1,5 km. kadar güneybatısında, Hagios Analipheos Manastırı'nın yakınındaki Gelveri Höyüğünde yapılan kazı çalışmaları sırasında, yüzeyden toplanan sırsız seramik parçalarına göre höyükte Roma, Demir Çağı, İlk Tunç Çağı ve Kalkolitik yerleşimlerin var olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca; Hitit, Lidya ve Pers gibi birçok kültüre de ev sahipliği yapmıştır (Esin, 1993:47-56).

Fotoğraf 2: Güzelyurt ilçesi görünüm.

Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılmasından sonra bölge, Bizans toprakları içinde kalmıştır (Foss, 1991:378). Bu dönemde, Aziz Gregorios Theologos'un mektuplarından Güzelyurt'un Karbala adında Hıristiyanların yaşadığı küçük bir köy olduğu anlaşılmaktadır (Ramsay, 1897:245). "Karbala" adının Roma ve erken Hıristiyanlık dönemlerinde de kullanıldığını, "B" harfinin zamanla "V" haline dönüşerek "Karvala" gibi okunduğu belirtilmektedir. Ayrıca; Güzelyurt'un Anadolu Selçukluları zamanında "Gerfeli" olarak bilindiği, Kanuni Sultan Süleyman devri kayıtlarında ise "Korveli" şeklinde yazıldığı aktarılmıştır (Konyalı, 1975:1944).

Güzelyurt, önce Anadolu Selçuklularının hâkimiyetine, ardından Moğol idaresi altında Eretna Beyliğine katılmıştır. Daha sonra Karamanoğulları topraklarına dâhil olmuş ve son olarak Fatih Sultan Mehmet tarafından fethedilerek Osmanlı toprağı haline gelmiştir. Osmanlı toprağına katılan Güzelyurt'ta hem Rum hem de Müslüman halk, 1924'te gerçekleşen mübadele dönemine kadar hoşgörü içinde birlikte yaşamışlardır (Kaya, 2009: 4).

3. Güzelyurt'ta (Gelveri) Mimari Yapılarda Görülen Bitkisel Figürlü Taş Bezemeler

İnsanoğlunun barınma gereksiniminden ortaya çıkan ve yaşadığı yeri düzenleme olarak tanımlayabileceğimiz mimarlık, insanlığın varoluşu ile birlikte gelişerek günümüze kadar gelmiştir. İlk toplumların ilk başlarda mağara ile başlayan daha sonra yerleşik hayata geçmesiyle, başta taş olmak üzere ahşap gibi malzemeler ile farklı bir gelişim süreci izleyen mimari yapılar; sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmelere bağlı olarak değişim göstermiştir. Mimari yapıların temel elemanı olan taş, estetik değer anlayışı ile birleşerek bir süsleme elemanı olma özelliği de göstermiştir. Tarih boyunca önemli uygarlıklara ev sahipliği yapmış olan Güzelyurt, birçok dinin uğrak yeri olmuş ve farklı inançlara sahip insanların yaşadığı bir yer olma özelliği göstermiştir. Üç büyük dinden biri olan Hıristiyanlık inancının burada yayılmaya başlaması, bu dine ait olan somut veya soyut düşüncelerin, mimari yapılarda taş kabartmalar şeklinde görülmesi ve taş kabartma bezemelerin hangi düşünce yapısı ile mimari yapılarda yer aldığı ve hangi anlamları içinde barındırdığı hakkında bizlere değerli bilgiler sunmaktadır. Çalışmada; Güzelyurt mimari yapılarında sıklıkla görülen, "çarkıfelek- papatya tekeri", "zeytin ağacı - Asher'in sembolü", "hayat ağacı-palmiye yaprakları", "buğday" ve "lilyum- lotus" bitkisel bezemeleri üzerinde incelemelerde bulunulmuştur.

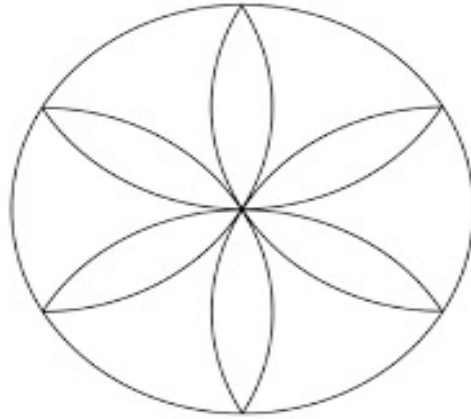
3.1. Çarkıfelek- Papatya Teker

Güzelyurt'ta çarkıfelek ya da çiçek motifi olarak bilinen daha çok sivil mimari yapılarda karşımıza çıkan figürün, "Daisy Wheel" yani Türkçe karşılığı "Papatya Teker" dir. Güzelyurt'taki mimari yapılarda sıklıkla görülen bu motif, Hıristiyan inancında masumiyeti, saflığı simgelediği gibi kötü ruhlardan korunmak için bir çeşit koruyucu figür olarak kullanılmıştır.

Fotoğraf: 3-4 Papatya Teker Görünümü

Evrensel olduğu düşünülen bu sembolün birçok medeniyet ve kültürde kullanıldığı tahmin edilmektedir. "Papatya Teker" Hıristiyan inancında; cadı işareti, altıgen pusula, apotropik (kötülüğe karşı koruyucu) bir sembol olduğu bilinmektedir. Güneşi temsil etmesinden dolayı bazı tarihçiler ve din adamları arasında kötülüğe karşı koruyucu ve engelleyici olduğu da düşünülmektedir (Emerson, 2014:161). Bu sembolün kökeni, anlamı ve işlevinin zaman içinde değiştiğini ve geliştiğini gösteren birçok kanıt mevcuttur. Orta çağ kilise grafitisi arasında en sık karşılaşılan "papatya tekeri" ya da bir diğer adı ile "pusula" desenleri "Hexfoil" örneğine benzemektedir. Sembolün aslen güneşi temsil ettiğini iddia edenler; bu sembolün Roma döneminde popüler olduğunu, Pompeii ve Herculaneum gibi kentlerde dini yapılarda süslemelerde kullanılmasının manevi bir öneminin olduğunu göstermektedir. Genellikle savunmasız olduğu düşünülen kapı girişlerinde görülen bu sembol, kötülüğe karşı bir savunma olarak görülmektedir (Pritchard, 1967:64-67).

Fotoğraf: 5 Papatya Teker çizim.

Meryem Ana'nın koruyucu üstün gücü sayesinde kötü ruhların altı yaprağa sıkıştırıldıkları düşünülmektedir. Sembolün grafiksel açıdan bakıldığında Meryem (Mary)'in baş harfleri M ve W ile Bakire Virgin baş harfi V'den yola çıkarak da bu sembolün ortaya çıktığı düşünülebilir (Rest,1954:58-60). Mimari yapılarda görülen sembol, altı taç yapraklı ve bir daire içinde görülmektedir. Daire, Hıristiyan inancında başı ve sonu olmadığı için sonsuzluğu temsil etmektedir. Altı sayısı ise Tanrı'nın yıldızıdır. Tanrı'nın altı özelliği olan; güç, bilgelik, ihtişam, sevgi, merhamet ve adaleti temsil etmektedir (Baldock,1990:124-126).

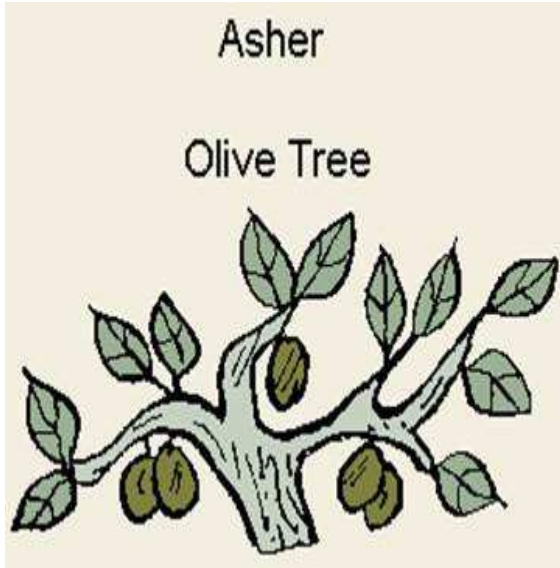

Fotoğraf 6: "Papatya Tekeri" ve "Güneş Haçı" Görüntümü

Papatya tekeri figürü çoğu zaman tek başına kullanılmamış, yine daire içinde güneşi andıran bir sembolle birlikte kullanıldığı görülmüştür (Fotoğraf 6). Bu figür, "Arevakhach" Türkçe karşılığı "güneş haçı" olarak bilinen, Ermeni kültüründe sonsuzluk işareti olarak, sonsuz ve göksel yaşam kavramını ifade etmektedir. Ayrıca, gökyüzü ve Güneş'e ibadet etmekten kaynaklanan "Eternity of Wheel" olarak da bilinir. Özellikle kilise, mezar taşları ve mimari yapılarda sıklıkla kullanılmıştır (Manndorff, 1981:89).

3.2. Zeytin Ağacı - Asher'in Sembolü

İbranice mutlu, mesut ve nimet anlamına gelen "Asher" Hz. Yakup'un sekizinci oğludur. "Asher'in bir krala yakışır yiyecek ve lezzetlerle kutsanmış bir hayata sahip olduğu" söylenmiştir (Yaratılış 49:20). Asher ve kabilesi bolluk ve bereket içinde yaşayan, sahip olduklarını paylaşan biri olarak kabul görmüştür. Kutsal kitaplarda zeytin ağacı ile sembolize edilen Asher, zengin çayırların sahibi olarak bilinirdi (Orr, 1915: 227).

Fotoğraf 7: Asher'in Simgesi Zeytin Ağacı.

Fotoğraf 8: Dış Cephe Duvarında Yer Alan Zeytin Yaprakları
Bereshit (Genesis), ibid., vv. 13-14.

"Ekmeği yağlanacak ve kraliyet lezzetleri verecektir" (Yaratılış, 49:20). Güzelyurt sivil mimari yapıların kapı girişlerinin üstleri, dış cephe duvarlarında ve pencere kenarlarında görülen bu bezemenin var oluş nedeni aslında bolluk ve bereket. Kutsal kitaplarda bolluk bereket, zenginlik, güzellik ve dini ayrıcalık olarak bahsedilen zeytin ağacı aynı zamanda Hıristiyanların en değerli ağaçlarından da birisidir. Bu sembollerin sıklıkla kullanılma amacı sonsuz mutluluk ve bolluk, bereket dileğini ifade etmektedir.

Fotoğraf 9: Asher'i Temsil Eden Çizim.

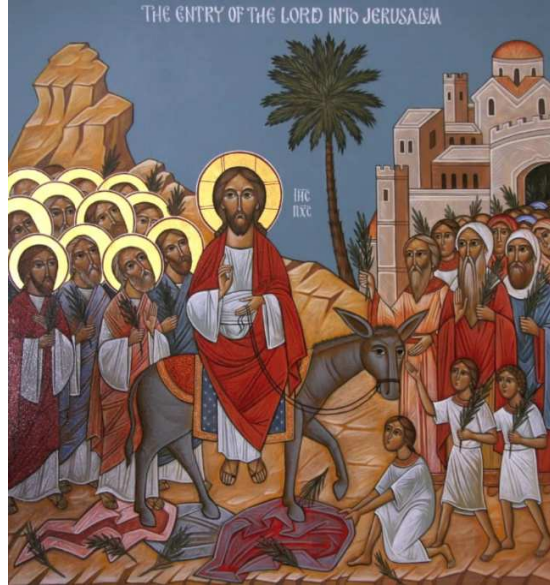

Fotoğraf 10: Giriş Kapısının Üstünde Yer Alan Zeytin Yaprakları.

<http://www.peelapom.com/spirituality/wheel-of-the-year/shevat-tribe/>

3.3. Hayat Ağacı- Palmiye Yaprakları

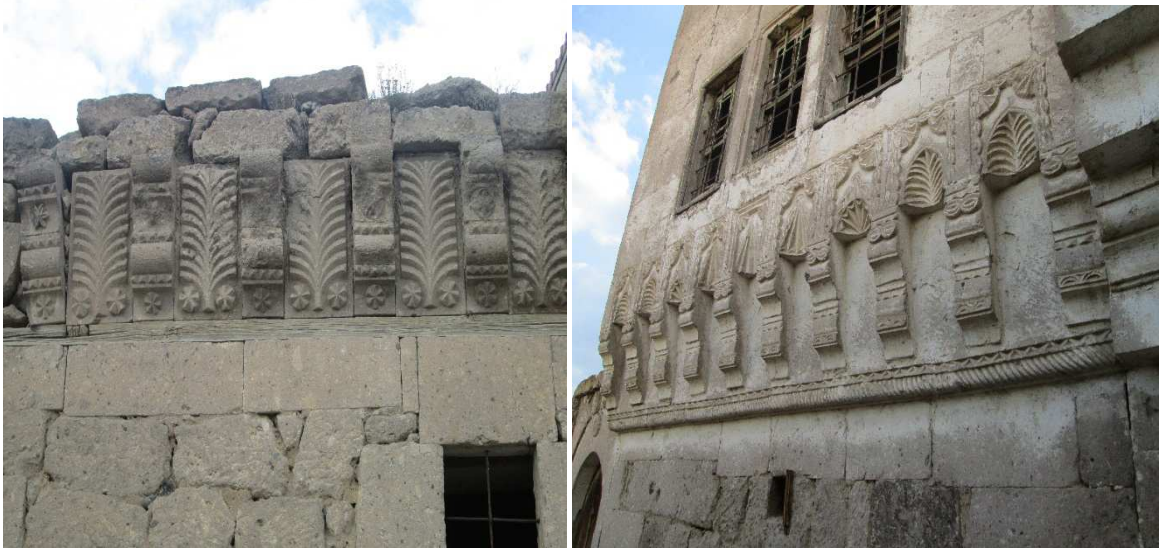
Hıristiyan inancında palmiye dalları, iyilik ve zaferin simgesi olarak bilinmektedir. Hz. İsa'nın hayatının son günlerinde meydana gelen olayları anmak için Paskalya'dan bir hafta önce her yıl 9 Nisan'da kutlanan Palmiye Pazar'ı, Hz. İsa'nın Kudüs'e zaferle girme hikayesini ve palmiye dallarının kutsanarak sallanmasını anlatan kutsal bir gündür. Bu kutsal günde, avuç içinde sallanan palmiye dalları şehitleri, ruhun zaferini temsil eden bir özellik olarak yaygın olarak kullanılmaktadır (Mershman, 1911:689-695).

Fotoğraf 11: Hz. İsa'nın Kudüse Girişinin Tasviri.

(Kaynak: http://p9.storage.canalblog.com/90/33/249840/115398826_o.png, Erişim Tarihi, 07.08.2017)

Ayrıca palmiye dallarının tasvir edildiği yerde, gömülü bir şehit ya da şehit veren bir yer anlamına geldiğine inanılıyordu. İlk Hıristiyanlar tarafından kabul edilen ve ruhun düşmanlar üzerinde sadık zaferin bir sembolü olarak kabul edilen palmiye dalları, aynı zamanda iyi şans vermesi ve mahsullerin korunması için evlerde sıklıkla kullanılmaktadır (Hasset, 1911: 749).

Fotoğraf 12-13: Mimari Yapıların Dış Cephe Süslemesinde Yer Alan Palmiye Yaprakları.

3.4. Buğday

Yerleşik hayatın başlaması ile birlikte yetiştirilmeye başlanan buğday, insanlık tarihi boyunca en önemli besin kaynaklarından biri olmuştur. Buğday birçok kültürde bereketin sembolü olarak kabul edilmiş ve süsleme sanatında sıklıkla kullanılmıştır.

Fotoğraf 14: Kapı Girişin Üstünde Yer Alan Buğday Bezemesinden Görünüm.

Hıristiyan inancında buğday, zengin bir kehanet sembolüdür. İsa'nın benzetmelerinden buğday, inananları temsil etmektedir. Buğday, Kutsal Toplulukta ekmeği ve ayrıca Mesih'in vücudunu temsil etmek için kullanılmıştır. Buğday; sevgi ve sadakanın, buğday hasadının hayırseverliğinin sembolü olarak kabul görmüştür. Aynı zamanda baharın gelişini müjdeleyen buğday, İncil'de, özellikle insan tarafından evcilleştirilen bu bitkinin ilahi bir hediye ve bolluk belirtisi olduğu değil, aynı zamanda ruh için yiyecek temsil ettiğini bildiren birçok pasaj vardır (Swedenborg, çev.Rose, 2008: 127-134).

Fotoğraf 15-16: Mimari Yapının Dış Cephe Duvarında Yer Alan Buğday Bezemesinden Görünüm

“Ben hayat ekmeğiyim. Atalarınız manayı çölün içinde yedi, ancak öldüler. İşte cennette aşağı inen, bir adam yiyip ölmeyen ekmeğim. Ben cennetten inen yaşayan ekmeğim. Eğer kimse bu ekmeği yerse, sonsuza dek yaşar. Bu ekmeğim için vereceğim etimdir” (Yuhanna 6:48).

3.5. Lilyum- Lotus

Lotus çiçeği birçok kültürde yer almasına rağmen anlamı bakımından birçok benzerlik taşımaktadır. Lotus; ruhun erdemini, ilahi idealler üzerinde sağlam şekilde kurulmuş bir aklı temsil etmektedir. Hıristiyan inancında refah, karakter, esenlik ve uzun ömrü sembolize ettiği gibi, lotus çiçeği yerine bazen Lilyum (Zambak) da kullanılmaktadır. Zambak, Meryem Ana'nın erdemini ve doğurganlığını sembolize etmektedir. Geleneksel Hıristiyan öğretilerinde ve kiliselerde Lotus ve Lilyum'a sıklıkla yer verilmiştir (Bowker, 2000: 1345).

Fotoğraf 17: Kilise Cami'nin Giriş Kapısının Üstünde Yer Alan Lilyum Bezemesinden Görünüm

Lilyum; saflığın, dindarlığın ve Meryem Ana'nın sembolü olmuştur. Lilyum Meryem Ana'nın sembolü olarak; yaprakları, tevazuyu; çiçeğin kokusu, Meryem Ana'nın ilahiliğini; çiçekleri, Meryem Ana'nın saflığını ve bekâretini; sapı, Meryem Ana'nın dine olan sadık zihnini simgelemektedir. (Swenson, 2002: 182-183).

Fotoğraf 18-19: Mimari Yapının Giriş Kapısında Yer Alan Stilize Edilmiş Lilyum Bezemesinden Görünüm

SONUÇ

Din; bireyin üstün güçle ilişkilerini belirlediği, olduğu gibi kabul ettiği inançlar bütünüdür. Anadolu; tarih boyunca tüm inanç sistemlerinin beşiği olmuş, dinlerin doğduğu, yayıldığı önemli bir bölge konumunda olmuştur. Toplumların tarihi süreç boyunca inanış biçimlerine paralel olarak tarihe kazınmış zengin bir kültürel mirasa sahip olan Anadolu, bu mirasa yüzyıllardır ev sahipliği yapmıştır. Dinin, sanat üzerindeki etkisi oldukça büyüktür. Bugün Anadolu topraklarında sanat eseri olarak kabul gören birçok cami, kilise, anıt mezar, türbe ve benzeri yerler dinin sanat üzerindeki etkisi ile ortaya çıkmıştır.

Anadolu topraklarında yayılmaya başlayan dinlerden biri olan Hıristiyanlık ve bu dinin öğretilerini bu topraklara yayan kişi olan Aziz Pavlus, Hıristiyanlık dünyasınca kutsal sayılan birçok yapıyı bu topraklar içinde inşa edilmesinde öncülük etmiştir. Hıristiyan düşünce yapısı ile beslenerek ortaya çıkan mimari yapılarda; din, kültür, ekonomi ve sanatın iç içe olduğu görülmektedir. Hıristiyanlık inancının ortaya çıkmasıyla birlikte Hıristiyanlığı anlamaya çalışan, öğretilerini okuyan halk, dini olarak tapınma yerlerine ihtiyaç duymuş ve kiliseleri inşa etmeye başlamışlardır. Bunun sonucunda mimarının gelişmesine de büyük katkıda bulunmuşlardır. Kiliselerin içi sembolik anlamları içinde barındıran resimler, kabartmalar ile süslenmiştir. Sanatsal ve dinsel öğretilerin iç içe olduğu kiliselerin yanı sıra halk, yaşadıkları yerleri de bu süslemeler ile donatmış ve Hıristiyan sembolizminin ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Din, aslında sanatın önemli bir gücüdür. Tarihe baktığımızda resim veya mimarlık gibi sanat eserlerinde dinin etkisini açıkça görmekteyiz. Bu da dinin, sanatın gelişmesine katkıda bulunduğunu göstermektedir.

Birçok araştırmacı din, sanat ve ekonomi arasındaki ilişki üzerinde durmaktadır. Bir yerin ekonomik kalkınması, o yere ait dini inançları ve davranışları üzerine etki etmektedir. Bugün Güzelyurt ilçesinde bulunan ve ilk yerleşim yerlerinden biri olan kaya oyma yapıların bulunduğu yer (Fotoğraf:20) incelendiğinde kayaların estetik bir anlayıştan uzak, tamamen barınma ihtiyacına yönelik düzenlendiği görülmektedir. Daha sonra, tarımsal faaliyetlerin başlaması sonucu refah seviyesi artan halk, dini inançlarını estetik kaygıları ile birleştirerek birbirinden farklı eşsiz güzellikte mimari yapıları inşa etmişlerdir. (Fotoğraf: 21) Yine ekonominin gelişmesi ve okur yazar oranının artmasına paralel olarak dini öğretilerini yaşadıkları yere yansıtmaktan da geri durmamış; din, sanat ve ekonomi arasındaki ilişkiyi de ortaya çıkarmıştır.

Fotoğraf 20: Güzelyurt Aşağı Mahalle'den Görünüm

Fotoğraf 21: Güzelyurt Yukarı Mahalle'den Görünüm

Geçmişten günümüze kadar varlığını sürdürmüş olan mimari yapılar, geçmişteki toplumların ilişkilerini ve bu ilişkilerin ortaya çıkardığı mimari izleri anlamamıza vesile olmaktadır. Mimari yapılarda görülen bir resmin ya da kabartmanın aslında sadece bezeme aracı olmadığını, bunların derin anlamları içinde barındırdığı semboller olduğunu görmekteyiz. Tabiki de görülen her şekli sembol olarak düşünmek yanlıştır. Bu yüzden, o şeklin bir sembol olup olmadığını belirlemek için, o toplumun inanmış olduğu dini bilmek, yaşadığı kültürü anlamak, sosyal ilişkilerini tanımlamak ve kutsal metinler üzerine araştırma yapmak gerekmektedir. Çok eski zamanlardan beri sembolizm, her toplumun kültüründe var olan, dini sistemde ve toplumsal yapıda ortaya çıkan, insanoglunun manevi dünyasını anlamaya ve anlamlandırmaya çalışan somut bir araçtır.

Sonuç olarak, her toplumun mutlaka din, sanat ve ekonomik gelişmelere bağlı refah düzeyi vardır. Geçmişte büyük medeniyetlerin ortaya çıkışı dinin etkisiyle olmuştur. Din ve toplumu birbirinden ayrı düşünmek olmaz. Toplumsal değişimlerde; ekonomik düzeyin, din ve sanatın önemli rolleri olduğu bilinmelidir.

Köprü vazifesi üstlenen Anadolu, sadece üzerinden kavimlerin göç edip geçtiği bir yol olmaktan başka bazı kavimlerin yerleştiği ve uygarlıklar meydana getirdiği bir coğrafya olma özelliği kazanmıştır. Bu tür durumlar göz önüne alındığında, Anadolu; birden çok farklı ırkların, farklı kültürlerin karşılaşma, etkileşme ve yeni kültürlerin meydana gelmesi için uygun özellikler sergileyen bir mekân olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmanın, hem sanat alanına hem de Aksaray yöresine fayda sağlayacağı beklenmektedir.

KAYNAKÇA

- Anonim (1982). "Aksaray Maddesi", *Yurt Ansiklopedisi*, İstanbul: Anadolu Yayıncılık.
- BALDOCK, Jhon(1990); "The Elements of Christian Symbolism", London: Element Books Ltd.
- BOWKER, John red. (2000). *Lotus, The Concise Oxford Dictionary of World Religions*, Oxford University Press.
- EMERSON, Baker (2014). *A Storm of Witchcraft The Salem Trials and American Experience*, USA: Oxford University Press.
- ESİN, Ufuk. (1993). "Gelveri-Ein Beispiel für die kulturellen Beziehungen zwischen Zentralanatolien und Südosteuropa während des Chalkolithikums", *Anatolica*, XIX: 47-56.
- HASSETT, Maurice(1911) "Palm in Christian Symbolism", *The Catholic Encyclopedia*, Vol. 11. New York: Robert Appleton Company. E. Tarihi: 6 Oct. 2017<<http://www.newadvent.org/cathen/11432a.htm>>.
- KAYA, E.(2009). *On Bin Yıllık Tarihi Kent Aksaray*, Aksaray: Yeni Aksaray Basın Yayın.
- KONYALI, İbrahim Hakkı(1975). *Abideleri ve Kitabeleri ile Niğde Aksaray Tarihi*, C.1- 2, İstanbul:Fatih Yayınevi Matbaası.
- MANNDORFF, Bauer Elisabeth (1981). "Armenia Past and Present", *Armenian Prelacy*, U.S.A.
- MERSHMAN, F. (1911). "Palm Sunday", in *The Catholic Encyclopedia*. New York: Robert Appleton Company. Retrieved October 8, 2017.
- PRITCHARD, Violet (1967). "English Medieval Graffiti", Cambridge University Press, UK.
- RAMSAY, William Mitchell(1897). *Impressions of Turkey During Twelve Years Wanderings*, London: Library of the University of California.
- SWEDENBORG, Emanuel(2008). *True Christianity*, (Çeviren Jonathan S. Rose), USA: Swedenborg Foundation, West Chester.
- SWENSON, Allan(2002). *Flowers of the Bible and How to Grow Them*, Citadel Press, pp. 182-183.
- ŞİMŞİRGİL, Ahmet(2016). *Sultan II. Kılıç Arslan ve Aksaray*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- TURAN, Osman(1984). "Oniki Hayvanlı Türk Takvimi", İstanbul: Cumhuriyet Matbaası.
- ORR, James(1915). *International Standard Bible Encyclopedia*, Yaratılış, M.A., D.D. General Editor, Entry for 'ASHER (1), 49, 20.